

ERDÉLYI GAZDA

MEGJELENIK
minden pénteken
legalább egy iven
és az egyleti tagoknak
ingyen
küldetik meg.

Nem tagok egész évre 4 ft. félre 2 ftal fizet-
hetnek elő, negyedéves előfizetés el nem fogadtatik.
Pénz- és érték küldemények az
ERDÉLYI GAZDA KIADÓ-HIVATALÁHOZ
(Dr. Hints György, e. pénztárnokhoz)
a lap szellemi részét illető küldemények az
ERDÉLYI GAZDA SZERKESZTŐSÉGÉHEZ
(Gamauf Vilmos e. titkárhoz)
személyesen.

AZ

ERDÉLYI GAZDASÁGI EGYLET KÖZLÖNYE.

Hirdetési díjszabályzat.

	1-1	1-3	1-6	1-12	1-24	1-52
	széri hirdetéskor					
	ft	krft	krft	krft	krft	kr
1/16 lap	14	36	70	120	200	360
1/8 "	7	18	35	60	100	180
1/4 "	350	9	1750	30	50	90
1/2 "	175	450	875	15	25	45
3/4 "	90	225	440	750	1250	2250

Nagyobb hirdetéseknel külön kedvezmények.
Asonkivül 30 kr. bélyegdíj annyisszor, a hánysszor
a hirdetés megjelenik.
A szíves megrendelésben világosan kérjük kitenni;
mennyi helyet igényel a beküldő mellékelt hirdetés
számára.
Hirdetéseket elfogadnak lapunk kiadó hivatala
és a r. k. Lyceum nyomda központi irodája (főter gr. Te-
leki Domokos-ház.) Mellékletek 5 o. é. fiba számit-
tatnak.

Lapfelügyelő bizottság: Paget János elnök; Berde Áron, b. Huszár Sándor, Kodolányi Antal, Mina János, Nagy Ferencz, Szabó Samu, Szentgyörgyi József.

Az első magyar-angol huslégmentesítő vállalat.

(G. V.) Azon, mondhatni korszakot alkotó találmányt, állati ugy, mint növényi tápanyagokat, a lég elvonása által pléhszelenczékben, vagy egyéb teljesen elzárt edényekben huzamosabb ideig eltartani (conserválni) Franciaország egy jeles fiának Appert-nek köszönhetjük, ki ez által egyszersmint a szépen fejlődött conserve- iparnak közvetett indítója gyanánt is szerepel. Ezen iparág virágzó állapota leginkább a bécsi világiállításon tünt ki, s bár kezdetben Franciaországé volt a palma — ez idő szeit már Angliában

hatalmas, és tegyük hozzá bizonyos tekintetben legyőzhetlen vetélytársat látunk. Kivált az angol gyarmatok, élükön Ausztrália, használták fel az üdvös találmányt, és mig azelőtt a nagyszámu csorda leölt állatait egyedül a faggyu kiolvasztása, vagy pedig a bőr eladása által lehetett némileg értékesíteni, a húst pedig — leszámítva a gyér lakosság által fogyasztott csekély mennyiséget — mint jelentéktelen mellékterméket elásták vagy szabad ég alatt rothadni en-

1-ső ábra.

gedték: ma már az élelmes gyarmatos minden egyes darabért tetemes összeget kap, mert a légmentesítő gyárak folytonos versengése következtében a hús ára fontonként tizenkét krajczárig emelkedett!

Ezen fokozatos ár-emelkedés okozhatta első sorban, hogy a figyelmes szakemberek szeme más, az angol huspiaczkokhoz közelebb fekvő vidékeket is keressen, melyeknek állattenyésztési hivatottsága ép oly kétségtelen, mint az említett angol gyarmatoké,

és melyeknél, ugy a beszerzési ár, mint a szállítási díj kevesblete, lehetővé tegye, hogy gondos kezelés mellett ugy az állattermelő gazdaközönség, mint a vállalkozó gyár tisztességes nyereségre szert tegyen, és így mind két félnek egymáshoz viszonya az érdekközösségnél fogva benső és maradandó legyen.

Lehet, sőt bizonyos, hogy a létesült vállalat Brassóban, vagy Oláhország valamely városában néhány százalékkal nagyobb jövedelmet birt volna felmutatni, de midőn a gyár fáradhatatlan alkotója, Gr. Pongrácz István ur szűkebb hazánk fővárosát választá központul, egyszersmint azon hazafias szándokának is kifejezést adott, hogy az értelmiség ezen gyűlhelyét a vagyonos külföld bőséges pénzfórássainak megnyitásával az anyagi felvirágzás centrumává is ohajtja tenni! —

A városunkban a kül-közép utca végén a régi czukorgyár helyiségében telepedett vállalat működése azonos lévén az ausztráliai gyárak eljárásával, részint Gr. Pongrácz István ur szivességéből, részint látogatásaink alkalmával szerzett igénytelen tapasztalásaink folytán a következő vázlatos részleteket közölhetjük.

A huslégmentesítő telep elhelyezésének kiválasztása nagyon lényeges, mert a jó fekvés a vállalat sikerére döntő befolyást

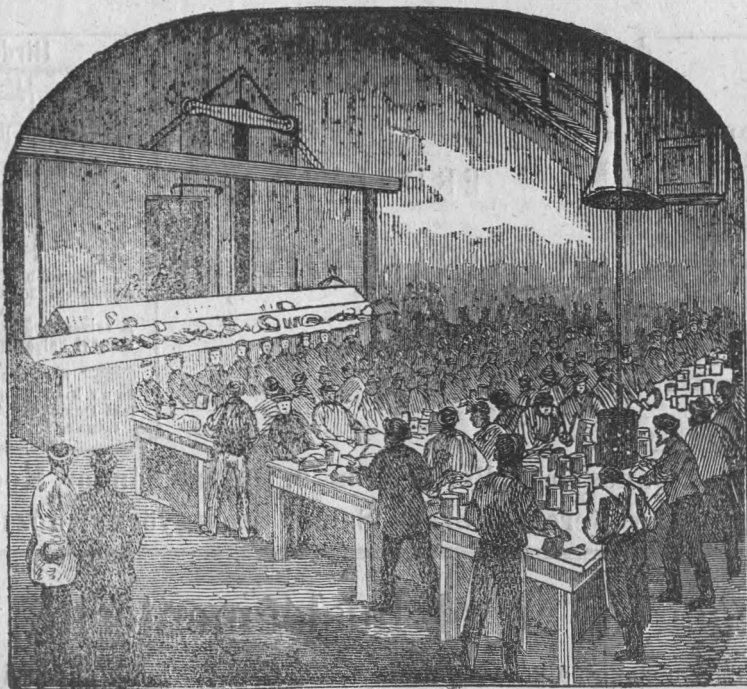
nek által a vágóhiddal összekötött

Kicsontoló-ba

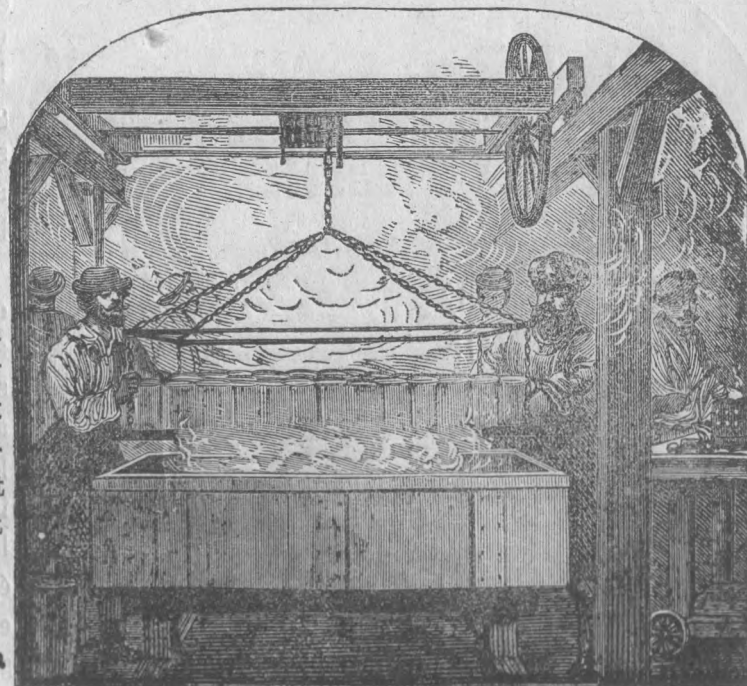
(lásd az 1. ábrát) szállítatik, hol a huslégmentesítő műtételek elseje kezdetét veszi. A feldarabolt állat itt ügyes mészárosok kezébe kerül, kik a csontokról a húst leszedik, és a felesleges zsírt elkülönítik. A munka pontosságának, ügyorsaságának érdekében a mészárosokat legcélszerűbben darab szám szerint szokták fizetni, és miután náluk a gyakorlat és a kereset-vágy egyesül, nem ritkaság, hogy egyesek 100-120 dr. juhot vagy 10-12 dr. ökröt birnak egy munkanap alatt kicsontolni, még pedig oly ügyességgel és pontossággal, hogy a csontokon maradt husból bár egy veréb is alig lakhatnék jól. — A kicsontoló műhelyből a leszedett húst kocsin és sineken ismét tova szállítják a

Konyhá-ba

(lásd a 2. ábrát), hol a

2-ik ábra.

3-ik ábra.

emelő gépek segítségével rakásonként elszállítatnak a tulajdonképeni

Légmentesítő műhely-be (lásd a 3. ábrát)

gyakorol. Kívánatos, hogy a telep marhavásárok közelében, és olcsó közlekedési eszközök, vasutak vagy hajókázható folyamok mentében létesüljön; ohajtandó továbbá, hogy a helyiség szomszédságában a vállalat eléggé terjedelmes és jó legelővel rendelkezék, melyeken a vásárolt állatokat legeltetni lehessen.

A feldolgozásra szánt állat a gyártelepi vágóhídon leöltetvén, lebőröztetik és két vagy négy darabra felaprítatván külön szerkezetű kocsikon a vassi-

hol a légmentesítés foganatba vétetik, mely hogy sikeres legyen, nagy gyakorlatot, ügyességet és figyelmet igényel.

Nagyobb telepeknél 100-200 drb. szelenczét raknak egy rácsozott nyílt fenekű állványra s evvel együtt elsüllyesztik egy chlor-mésszel telített (saturált) fürdőbe, melyből csak 1-2 hüvelyknyi magasságban kiemelkedve a szelenczék addig maradnak a fokozatosan forrásnak induló folyadékban, míg tartalmuk tökéletesen megfőtt, és a levegő a középnyíláson teljesen elpárolgott; minek megtörténtével a nyílás is gondosan beónoztatik.

A már most légmentesen elzárt szelenczét pedig az emlelt fürdőben még rövid ideig oly hőségben forralják, mely a víz forróját jóval felülmulja.

Az egész rácsozat ezután a rajta levő szelenczékkel együtt, a fürdőből kiemeltetik és a közvetlenül a légmentesítő műhely alatt elhelyezett

ta, azonban megjegyezzük, hogy a leggondosabb eljárás mellett is 5 — 10% veszteség nem ritkaság.

A kipróbált szelenczék ezután a

Raktár-ban

(lásd a 4-ik ábrát) helyeztetnek el, hol nagy tömegben egymás fölé rakva, sokaságuk, meglepő fényök és csin-

jok által, megkapó benyomást gyakorolnak a szemlélőre.

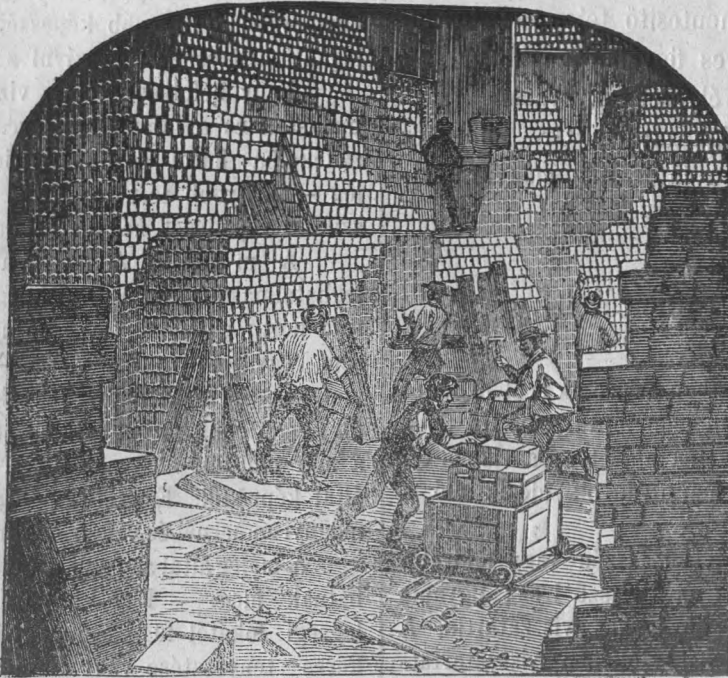
A szelenczék mielőtt Londonba való elszállításuk végett fa ládába csomagoltatnának, egyenként pirosra festetnek és a vállalat bélyegével, és etiqette-jével láttatnak el.

A légmentesítő vállalatnak egy nélkülözhetlen kelleke a

Bádgos műhely

(lásd az 5. ábrát) mert a pléhszelenczék legelőnyösebben és legjutányosabban magában a gyár-

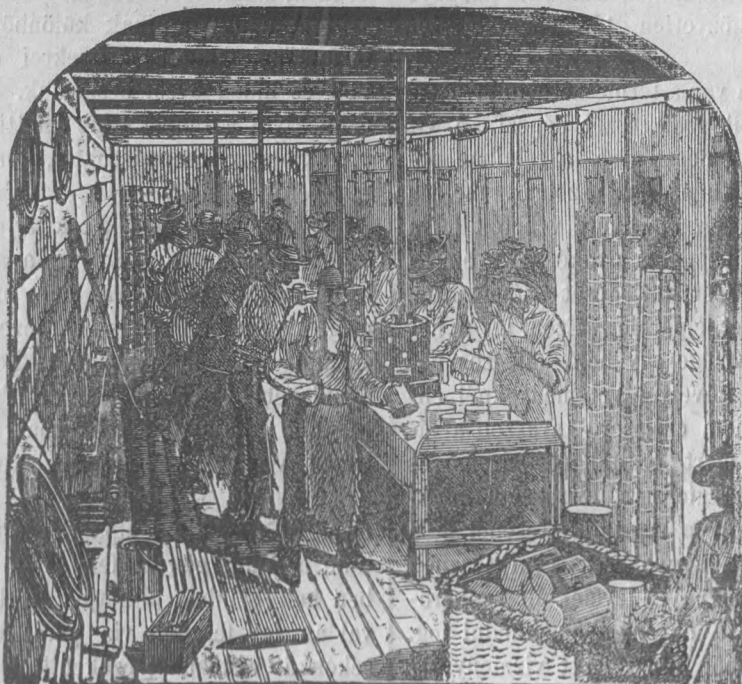
bolyító gép, hogy készül a fenék és tető pléh, mely ügyesen forrasztatik össze ónozás által, végre az egész szelencze. Gyakorlott munkás a 6 fontra szánt szelenczéből naponta vagy 300-at; a 4 fontosokból 400-at

4-ik ábra.

hideg vízzel telt mederbe elsüllyesztetik. A szelenczék jól lehűtetvén kiszedetnek és letisztogattnak, végre az ellenpróba okáért egy fűtés által melegített terembe rakatnak, hol hat napig maradnak, Ezen idő alatt a felhalmozott szelenczék tartóssága kellően ki van próbálva, mert hol a légmentesítés nem volt tökéletes, azon helyen a szelencze kinyomul, vagy ki-domborodik. Természetesen csak oly szelencze kerülhet kereskedésbe, mely e próbát sikeresen kiállot-

telepen készítettnek, ügyes bádgosok által. A szelenczék cinzpléhből készülnek, melynek lemezei nagy mennyiségben vásároltának be. Bár a szelencze-gyártás az egész üzletnek csak mint egy fiókját képezi, mégis a leg őbb szemlélő ezt nézi legnagyobb gyönyörrel, és valóban érdekes látvány, mily ropant gyorsasággal, és pontossággal szeldeli a lemezet apróbb darabokra a vágó gép; mily bámulatos sebességgel adja a megkivántató hajlást a güm-

5-ik ábra.

bir elkészíteni; az alku itt is darab számra történik. Miután a szelencze tetemes légnomásnak tétetik ki, természetesen, hogy készítésénél a lehető legnagyobb gonddal kell eljárni. —

Ennyiből áll a huslégmentesítő telep vázlatos leírása s ha t. olvasóink szives figyelmét némileg felkeltette, fáradjanak ki személyesen az érdekes gyárhelyiségbe, melynek derék igazgatója, Gr. Pongrácz István ur, tudtunkkal minden látogatót magyar szíveséggel szokott fogadni!

A szerves élet alapfeltételei.

(Folytatása és vége)

A víz. Egészen tiszta állapotban, azaz csak is élelyből és könenyből álló víz a természetben nem fordul elő. Ha ilyen víz létezne, rothadásnak nem volna alávetve; a vízben tehát csak az állati és növényi maradványok idézik elő a rothadást.

Átszűrven az ily rothadó vizet faszén vagy földrétegen, az átszűrt víz ismét tiszta és átlátszó lesz; ugyanis a szén vagy a föld a rothadt anyagokat visszatartja. A vízben feloldott trágyaanyagok hasonlóképen visszatartanak a talaj által.

Az eső és forrásvíz rendszeren más anyagokkal is össze van kötve u. m. sókkal s egy vagy más savanyval s ezektől függ a rétek öntözésénél a víz jósága; mentől több meszet tartalmaz a víz, annál keményebb.

Vizzel a növények a fejlődésükhöz szükséges könenyt is kapják, azért a víz, mint közvetlen tápanyag is tekintendő.

A víznek nagy fontossága van a természetben, mert az állati és növényi testnek egyik főalkrészét képezi. A víz más tápanyagok feloldására s emésztésére, a talajban pedig különösen oly tápanyagok képzésére szolgál, melyek csak vízben felolvadva, azaz: vízzel együtt vehetők fel a növények által. A víz a tápanyaggal a gyökérbe s onnan a növénybe hatol, annak növést, terjedését előmozdítja, míg végre a leveleken át ismét elpárolog. Ezen, így a növényeken átvonuló víz mennyisége egy hold kalászos növényeknél 2—4 millió fontra, hüvelyes veteményeknél ennél is többre tehető. Azért nem czélszerű tavaszon a fákat leveleiktől megfosztani, mert ezáltal a kipárolgó és növényanyagképző szervektől megfosztva, elszáradni kénytelenek. Ellenben, ha a fák vagy a répa átültetésénél igen sok ágat vagy levelet hagyunk, a gyökerek nem lesznek képesek annyi vizet felvenni, a mennyi a levelek által elpárolog, ezek azután elszáradnak s a növény gyöngélkedni fog.

Nyár folytán a növényekből elpárologott vízmenyiség oly nagy vagy még nagyobb, mint az eső és harmat alakban a földre hullt vízmennyiség. Innét látszik, hogy a növények fejlődéséhez szükséges vízmennyiséghez, a talajban meggyűlt téli nedvesség is segítségül kell hogy legyen, s hogy e munkánál az altalaj, vagyis a talaj azon része

is közreműködik, a melyet a növények gyökerei már nem érnek. Ezen alsó rétegekből nyárban tartós szárazság alkalmazásával fészall a víz és így a növények által lesz felvehető. Mélyen szántott talaj télen jobban magába veszi a vizet és ebben nyárban jobban is felszállhat. A porhanyó talaj egyszersmind nagyobb képességgel bír, különösen éjjel, a légköri nedvességet beszívni s megsűrűsíteni.

Nagy befolyása van a víznek azonkívül a kövek elválására és a talaj képzésére. A víz t. i. a kősziklák hasadékaiba hatol és ott téli időben megfagy és — mint jég — nagyobb tért foglalván, mint ugyanannyi ék, a kősziklák repedését nagyban előmozdítja.

A meleg. A meleg az élet anyja, s a természet leghatalmasabb ereje. — Meleg nélkül a mag és tojás csirája holt; meleg nélkül nem mozdul sem ember, sem állat, sem egy levél, vagy virág. — Minden melevérü állat, melynek létele az élyen belélekezésén alapszik, környezetétől függetlenül, 29—30 R. fok test meleggel bír, mely meleg a már említett élyenek a vérrészecskékkeli összeköttetése által képződik. Ezen testmelege minden égaly alatt valamennyi embernél és valamennyi melevérü állatnál egyenlő. —

A meleg által az égaly, a növényi és állati élet határai szabhatnak meg. — Egy vagy más vidéknek különböző melegségi fokától függ a különböző növények és állatok sikeres tenyésztése vagy termelése. Minden test meleggel bír, ezen meleg a testek életésénél, erjedésénél, mozgásánál és dörzsölésénél szabadabbá lessz, — mi annál inkább érezhető, mentől több meleg lesz egyszerre szabadabb.

A melegnek legnagyobb forrása a nap, mentől függőlegesebben esnek sugarai, s mentől kisebb törést szenvednek, annál melegebbek. —

A nap sugarainak különböző hatásáról történt a földterületének különböző övekrei osztása; így meleg, mérsékelt és hideg övről beszélünk. — Egygyes vidékek melege, azon kívül a tenger színe feletti fekvésétől, az ott uralkodó szelektől vízlecsapódásoktól, környezetétől, sőt a talaj minőségétől is függ. —

A meleg a testeket kiterjeszti vagy kitágítja, a hideg azokat összehuzza, a kovács a meleg által kinyújtott vasat melegen teszi a kerékre, mert meghülvén annál erősebben megfekszi a kereket. — A levegőt is kitágítja a meleg, s ez által azt örökös mozgásba hozza, a könnyebb légrétegek a hidegebb légrétegekkel érintkezésbe jöven, kisebb vagy nagyobb áramlatokat okoznak, melyek ha egy bizonyos irányt vesznek, szélnek neveztetnek.

A víz kiterjedésére is igen észrevehetőleg hat a meleg, — sőt azt elpárologtatja, és elgőzölteti, melyek után az mint gőz ég felé száll, — hol azt szép meleg időben kék színben láthatjuk. Hideg lég áramlatok beáltával az így felszállt víz párák egymás mellett uszó buborékokká változnak, ezeket ha földünkhez közel vannak ködnek, ha távolabb esnek felhőnek nevezük. —

Ha ezen víz buborékok a felső légrétegekben jobban és jobban összesűrűsödnek, ekkor nehéz cseppek képződnek, melyek eső alakban földünkre hullanak. — Ha azonban ezen buborékok a fagyponthoz közeli hideg levegőben

megfagnak, akkor pehely alakot kapnak, melyeknek neve hó; — ezek távasszal sokszor meg tömörülnek, nyáron pedig különösen nagy zivatarok alkalmával gömbölyű jég darabokká válnak, és az ismert jeget képezik. — Ha az alsó légáramlat vagy tulajdonképen a földszíne igen hideg, akkor a megsűrűdött víz párákból dér lessz; különben víz alakban ülepednek le, mit harmatnak nevezünk.

A hideg csak $3\frac{1}{2}$ fokig sűríti és huzza össze a vizet ezen túl folyton tartó nagyobb és nagyobb kihűlésnél ismét kiterjeszti azt, mignem jéggé válik. — E kiterjedés folytán látjuk a vízzel telt edényeket, ha azokban a víz megfagy elrepedni. — Épen ugy repedeznek el télen a rögök a szántó földeken a bennök levő víz megfagyása által. —

A meleg mindenütt életet, a hideg a növény élet megszünését s a nedvek sűrűdését eszközli. —

A testek nem egyenlően veszik fel a meleget. — Egy és ugyanazon foknyi felmelegedésre a víz több meleget igényel, mint a televény, a televény többet mint az agyag; az agyag többet mint a homok, a homok ismét többet mint a vas; a vas ismét többet mint az ezüst vagy ólom. — Azért hamarabb felmelegszik nyáron a száraz talaj aránylag a nedves talajhoz, — mert az utóbbi nagyobb viz tartalmánál fogva a felmelegedésre több meleget igényel. —

Valamint a különböző testek különböző meleget kívánnak, hogy egy bizonyos fokra felmelegedjenek, ugy, a meleg vezetésére nézve is nagyon különböznek egymástól. — Vannak jó melegvezető testek, az az, melyek a mily gyorsan melegednek oly gyorsan el is bocsátják a meleget, s vannak ismét rosz melegvezetők, melyek nagyobb meleget kívánnak melegedésükre, és lassabban is bocsátják el, így p. o. a vas jó, a fa rosz melegvezető. —

Világosság alatt értjük, a nap világát s csak is az érdekli a gazdát, a világosság szükséges a növények fejlődésére, világosság nélkül semmi féle gazdasági növény nem létezhet.

A nap világa képesíti a növényt a felvett tápanyagokat áthasonlítani, s csak is a nap behatása által történik a növényeknek szénsavany elválasztása is. — A növény a zöld színeket, a különféle gyümölcs érettségét, zamatját, izét csak a világosságnak köszöni. — Árnyékos helyen vagy esős években termett gyümölcs azért kevésbé izletes. — Hibázik tehát azon gazda, ki a gyümölcsfákat, tengeríts más terményeket sűrűn ültet vagy vet, s így a növényeket a szükséges nap fényétől mintegy elzárja. —

Walter Lajos.

Erdélyi pezsgőbor.

Néhány hét óta Erdély borászata egy új termékkel gyarapodott! E gyarapodást Mehrer ur szakértelmének és B. Bornemisza János ur ó nagyméltósága hathatós pártfogásának köszönhetjük, mely két tényezőnek sikeres összeműködése azon örvendetes eredményt szülte, hogy ma erdélyi

pezsgőbort ihatunk, mely minden más ilyenmü termékkel bátran sorompóba léphet.

Részemről kivált annak örülök, hogy a palaczkon hamis névvel nem találkozunk, mint ezt a nem francia pezsgőboroknál annyiszor tapasztaljuk. E névhamisítás nem csak szégyenletes, hanem szerintem ostoba is. — Szégyen: mert a fogyasztó közönséget hazugsággal kívánja megnyerni; ostobaság, mert ez esetben a valódi francia pezsgő ismert izét keressük az illető borban, és természetesen meg nem találjuk. A legjobb francia pezsgőt bizonyos szőlőfajok szolgáltatják — leginkább a Pineau noir és az Epinette vagy Pineau blanc — ezen fajok melözésével tehát sohasem lehet a valódi pezsgőhöz hasonló bort termelni. Igaz ugyan, hogy az említett szőlők nálunk Erdélyben is elég jól diszlenek; sőt lehetséges, hogy minőségük szerint a valódi pezsgőhöz teljesen hasonló bort is aduának — de ez ideig csak kis mértékben vannak elszaporitva, s, miután kevés termést adnak, aligha is fognak nagyobb és általánosabb elterjedést nyerni. A Mehrer-féle pezsgőbor nem kíván „Champagner“ gyanánt szerepelni — megelégszik avval, hogy kitünő gyártás mellett, könnyű, finom és kellemes izü terméket képvisel, mely pezsgését a palaczk felbontása után is huzamosabb ideig megtartja. Eddig Mehrer ur kétféle pezsgőt gyártott: egyiket közönséges erdélyi borból, másikat erdélyi rieslingből. Nékem részemről az utóbbi legjobban izlik, sőt sietek hozzátenni hogy ritkán ittam finomabb és jobb pezsgőt — a valódiakat sem véve ki — mint ezen rieslinget! Az ár kissé magas: a közönséges 2 frt. a pezsgő riesling 2 frt. 50 kr. palaczkonként, *) azonban a gyártás költségei is nagyon tetemesek.

Egyáltalában téves azon hit, hogy bárki képes lenne pezsgőbort készíteni, mert ahoz nemcsak szakértelem, hanem sok költség és fáradság is kívántatik, míg egy palaczkot készen asztalunkra helyezhetünk. A bor átszűrés és többszöri lehuzás által a megkívánt kristálytisztaságot lassan lassan eléri, ezután palaczkokra huzva egy adag legfinomabb cukorral láttatik el, hogy a megfelelő erjedés és ennek mellözhetlen terméke, a szénsavképződés beállhasson. Ennek megtörténtével a palaczkot bedugaszoljuk és a dugót lekötve tartjuk mindaddig, míg a szénsav a bor által teljesen elnyeletett (abszorbeáltatott.) Ezen mesterséges erjedés folyama alatt a bor némi nyálkás anyagot választ el, melynek eltávolítása céljából, a palaczkokat nyakkal lefelé állítjuk, ugy hogy az üledék a dugasz belső felületére mintegy reátapadjon. Az ülepedést előmozditandó minden egyes palaczkot hat héten át — szükség szerint huzamosabb ideig is — naponta felrázzuk és a kellő eredmény beálltával a dugaszt üledékestől együtt eltávolítjuk, a borba kis adag liqueurt teszünk és külön

* A jelzett pezsgők helybeli fűszerkereskedő Somlyai László urnál fenti áron kaphatók, a palaczk etiquette-je így hangzik: „Erdélyi pezsgő, Mehrer és társai Kolozsvárt, a közönséges: fehér- a pezsgő riesling sárga staniállal van ellátva. Szork.

dugaszó gép segítségével a palaczkot új dugóval bedugjuk és dróttal leszoritjuk. A leírt műtételek mindegyikének — sőt még egyebeknek is, melyeket itt elősorolni nagyon hosszadalmas lenne — minden egyes palaczk alá van vetve, mielőtt fogyasztásra kerülhetne, nem csoda tehát, ha az így létesült pezsgőbor kissé drága, és annyival inkább nem, mert minden hozzávaló is nagyondrága. A palaczkoknak erősnek és a legjobb üvegből készülniük kell lennie, s ennek dacára csak egy ízben használható; a dugasz 3-4-szer drágább mint a közönséges, a liqueurt a legfinomabb cognacból kell elő-

állítani stb.

Száz szónak is egy a vége: a pezsgőbor bizony drága, de jó ital, és én nagyon örülök azon, hogy mi magunk is termelhetjük. Hogy a fogyasztó közönség hajlandó lesz-e az idevaló jó terméket, a rossz valódi vagy a francia etikett-el ámitgató hamis bécsi vagy pesti pezsgőbor fölé helyezni, az még bevárandó, én azt hiszem: igen, mert a becsületességgel párosult jó szándék végre is utat tör magának!

Page János.

T Á R S A L G Ó.

Hazánk gazdasági őstermelése.

(Folytatás).

Támogatta az orsz. magy. gazd. egyesület működését némileg a és nagyobb megyékben városokban támadt vidéki gazdasági egyesület, melyek ugyan oly úde tevékenységet mint a központi társulat csak kevés helyen bírtak kifejteni, mindamellert nem kevés járultak az okszerűbb gazdálkodási rendszer meghonosításához s a földmivelés újabbkori ismereteinek s vívmányainak terjesztéséhez a vidéken. Ily gazdasági egyesület van jelenleg az anyaországban 40, Erdélyben 7, Horvátországban 1, a határvidéken 7, Azonkívül létezik 2 méhés-, 2 kertész-egyesület, 1 haltenyésztési s 5 bortermelő s bormivelő társulat. 1868-ban országos gazdasági értekezlet is tartatott Pesten, melyen a vidéki gazdasági egyesületek képviselői a pesti országos egyesület képviselőivel együtt tanácskoztak a mezőgazdaság legfontosabb érdekei fölött s noha számos nagyérdéki kérdés lön eldöntve; az ez alkalommal szándékolt szorosabb kapcsolat a központ és vidék között nem jött létre; de jutott eredményül legalább az, hogy a gazdasági egyesületek működése mindenfelé üdvös lendületet nyert.

Ugyancsak a mezőgazdasági ipar előmozdítására törekszik számos szaklap, a minő a „Temesvári gazdasági értesítő” keszthelyi „Gyakorlati mezőgazda” Kolozsvárt megjelenő „Erdélyi gazda” a „Pester és az Ungarischer Lloyd” gazdasági melléklapjai stb. ide nem számítva a különleges gazdasági ágakkal foglalkozó egyéb szaklapokat.

A gazdasági szakoktatás erélyesen haladott az újabb időben. Van négy állami nagyobb és felsőbb gazdasági intézet, hol a belépő növendéktől 6—8 gymnasiumi osztálynak megfelelő előképzettség követeltetik: Magyar-Óvár, Keszthely, Debreczen, Kolos-Monostor 18—9—8—12 összesen 47 tanárral. Egy ötödik ily intézet most állittatik fel Kassán.

Három állami földmives-iskola, hol a belépőtől csupán elemi ismeretek követeltetnek u. m. Keszthely, Debreczen, Hradek 6 tanítóval. Magán vagy testületek által felállított földmives iskola van 4 Nagy-Szent-Miklós, Besztercze, Medgyes, Brassó 10 tanárral.

Szakiskola van egy állami vinczellér-képesde Ér-Diószegen 3 tanítóval; egy új ilynemű, de nagyobb szabású intézet az évben nyílik meg Tarcalon, két tanítóval.

Ily magániskola a budai vinczellér-képesde két tanítóval. Tanító képezében különösen dotált gazdasági 1—2 éves

tanfolyamok léteznek Kassán, Debreczenben, Kolozsvárt, végre gazdasági tanszék a buda-pesti műegyetemen.

Külön szaktanárok tanítják a gazdaságtant az ily szakoktatással egybekötött felső népiskolákon, u. m. Balaton-Füreden, Kecskeméten, Tapolczán, Hódmező-Vásárhelyen, Csíkszeredán; továbbá 8 ily intézet a felállítás stadiumában van.

Végre létezik egy sveiczi mintára szervezett szeretetház vagy menhely Balaton-Füreden, hol elhagyott gyermekek kerté szekké képeztetnek.

A tanulók száma folytonos növekedést mutat, eltekintve a szakoktatással egybekötött népiskoláktól, a gazdasági intézetek és tanfolyamokon volt halgatók száma 1867-től — 187 $\frac{1}{2}$ -ig 262-től 689-re emelkedett, még pedig az utóbbi évben

a földmives állam iskolákat	. 412	tanuló látogatta
a földmives magán iskolákat	. 52	„ „
az alsóbb szakiskolákat	. 33	„ „
a képezdei tanfolyamokat	. 182	„ „

Ezen intézetek céljaira az állam az utolsó évben az állatgyógyintézettel együtt (38,000) 464,000 forintot fordított, mely célokra 1873-ban már több mint 600 ezer forint lett előirányozva.

Mindezekkel azonban nincs kimerítve az állam közreműködése a gazdasági értelmiség fejlesztéséhez. Megemlítendő ugyanis, hogy 1870 óta a szünidők alatt a néptanítók számára gazdasági tanfolyamok tartatnak, melyeken 1872-ben már 24 tanár 15 különböző helyen működött, és részben állami költséggel ellátott 1538 néptanító nyert oktatást a gazdasági ismeretekben. Ezen tanfolyamokra az utolsó évben 10,000 forint fordított.

Az állami vándor tanítói intézményt kezdeményezte, jelenleg két fatenyésztési és kertészeti, egy lentermelési vándortanítója működik, gazdasági egyesületek államsegély mellett három vándortanítót működtetnek (Pozsony, erdélyi, szász).

Gazdasági szaktanárok képzésére, külföldi intézetek látogatására évenként több mint 7,000 forint, gazdasági szakmunkák kiadására, időszaki sajtó támogatására évenként 6,000 forint fordított.

Az erdészet.

A magyar korona országainak erdőségei a birodalom északi határvonalát képező Kárpátoktól kezdve délre az adriai tenger mellett elhúzódó Balkán hegység aljáig terjednek, keletre Moldva- és Gácsország földjével és nyugotra az osztrák-magyar monarchia örökös tartományaival Morva, Ausztria, Stíria, Krajna és az osztrák tengerparti tartományokkal határosak.

A magyar korona országainak, Magyarországnak, Erdélynek s Horvát-Szlavon-Dalmátországnak erdei főleg négy csoportba oszthatók:

első csoporthoz tartoznak az *éjszaki rész erdei* le dél felé egész a Dunáig és az ugynevezett magyar Alföld síkságának kezdetéig;

a második csoportot képezik a *keleti erdők*, melyekhez tartoznak a Magyarország és Erdély közt levő bihari hegység Zaránd és Arad megyék erdei s az Erdélyben levő összes erdőségek;

a harmadik csoport erdőségeit alkotják az *alföldi síkságon* levő kisebb erdőségek s részben a megkötött futóhomokon álló erdők;

a negyedik csoport erdőségeihez tartoznak a *délvidéki gyertyán erdők*, melyek alá foglalhatók, a Duna déli oldalán alul levő összes erdők; Bács, Krassó, Temes és a szomszédos vidék erdei, továbbá Horvát-Szlavon-és Dalmátországek erdőségei.

Az *éjszaki rész erdőségei*: főfajta a lucz- és jegenyefenyő, a bükk, kisebb mértékben a kocsános és kocsántalan tölgy, ezután a vörös- és erdeifenyő meg a gyertyán. E fák azok, melyek erdőhasználati és erdőüzleti tekintetben az összes éjszaki területre nézve kiválóbb jelentőséggel bírnak. Tenyésznek e vidéken még azon összes másodrendű erdeifák, minők a czirbolya fenyő, kóris, szil, juhar, nyír stb. melyek gazdasági, gyári vagy bármely kisebb iparági használatnak tárgyát képezik.

Az éjszaki rész erdei nagyobb részt mérsékelt hűvösségű égely növényei levén, lassabb növéssel bírnak a déli erdők fájánál, faszövetük azonban épen e körülmény folytán tömöttebb, s az éjszaki rész fái, vételessen azok bár a déliekkel ugyanazon egy tengerszintfeletti magasságból s hasonló talajról, műszaki vezélokra tartósabb erejű fákat szolgáltatnak, mint a déli erdők.

E vidék szállítási és közlekedési eszközökben s különösen izi erőben legkedvezőbb viszonyoknak örvend.

A *keleti erdők* főfajta a bükk, a lucz- és jegenyefenyő, kisebb mértékben a kocsános, kocsántalan- és csertölgy s a gyertyán. Ezek képezik az erdei használat jelentékenyebb tömegét. E vidék erdélyi erdőségei az erdőipar egyik főtényezőjét képező vízerővel kiváló mértékben bírnak s a számos hegyi patak az itt eddigelé legnagyobb részt még elzártan állt erdők fatömegének az értékesítésére jelentékeny kulcsát képezi. A másodrendű erdeifák e vidéken gazdagon vannak képviselve.

Az *alföldi síkság erdeinek* főfajta a akác a nyár és a tölgy s igen kevés bálványfa. E vidék erdei csupán a helyi gazdaság szempontjából érdemelnek figyelmet, kereskedelem tekintetében azonban nem bírnak nagy jelentőséggel.

A közlekedési főeszközök a Duna és a Tisza vize, meg a vasutak, melyek főleg az első csoport erdőségeinek fáját hozzák e vidékre. Az ország közfigyelmének s a hivatott közegeknek különös gondtárgyát képezi az ezen vidék erdőterületéhez tartozó futóhomok területek megkötése és beerdősítése.

A *déli erdők* fajta a legváltozatosabbaknak mondhatók. Hasonlítva a többi vidékhez kiválóan nagyobb mértékben tenyésznek, s itt igen jelentékeny kereskedelmi cikket is képeznek: a tölgyek, a kocsános- és kocsántalan tölgy. Bácskában és Szlavóniában honos még a magyal vagy ugynevezett

molyhos tölgy, Sopron megyében s az örökös tartományokkal szomszédos határszálen a fenyők s közöttük az erdei fenyő is. Beljebb az országban tölgyek, bükkesek és gyertyánosok. Horvát-Szlavonországban a csak közelebről jelentékenyebb használat alá veendő terjedelmes és nagy fatömegekkel rendelkező tölgyerdők; nem különben jelentékeny a magas hegységek lucz- és jegenyefenyői s tűzifára a bükk és gyertyánfák; Dalmáciában kevés fenyves és tölgyes, melyek inkább csak romszert maradványai e tartomány elpusztult összes erdőségeinek.

E csoport területén van az ugynevezett Karstvidék is részben fennálló szép erdőségeivel, részben pedig mértföldekre terjedő silány kötengerével. A Karston fennálló, gyors növési és óriás nagyságu lucz- és jegenyefenyők és bükkesek kitünő bizonyítványai annak, hogy e vidék termőhelyi viszonyai, a meleg, úde égalj és a tengerhez közel való fekvés folytán a legkitünőbbek, s ezen erdők ősidőben kezdődő elpusztulása csak is az emberi kéz romboló hatalmának, a gondatlanságnak s a közfelügyelet hiányának tulajdonítható.

Szállítási és közlekedési eszközök tekintetében a déli erdők területe, részint a talaj természete, részint pedig a domborzati viszonyok folytán nem jelentéktelen akadályokkal küzd. A horvátországi erdők határvidéki részének a Karstterületi erdőknek, utóbbiaknál a hegységek kupcsoportozatos képződése mellett, még csak teljes vízhiánnyal is kell küzdeni.

Levelezés.

Kolozsvárt, 1874. február 18-án.

Tisztelt szerkesztő ur!

A friss husnak és lekopasztott apró marhának nyers állapotban romlatlan elszállíthatása távolabb vidékre, mind- eddig megoldatlan problema gyanánt szerepelt.

Mennyiben sikerült nékem ezen problémát saját eljárásommal megoldani, azt t. szerkesztő ur az angol újságírodalom legjelesebb képviselőinek mellékelt cikkeikből, *) de különösen az eredetiben ide csatolt Londonból beérkezett levél tartalmából bőven kivethető.

A levél hű fordításban így szól:

„A londoni szabadalmazott hus ellátási társulat (Meat-Supply-Company, Limited) elnökének f. hó 15-ről kelt levele Gróf Pongrácz István urhoz Kolozsvárt.

Tisztelt gróf ur! Tegnap távsürgönyöm szavai következők valának: „Nagy siker, látogatott gyülekezet (meeting) előtt. Kérünk ismételt küldeményt: juhhust, marhahust, disznóhust és apró marhát.“ Ezen távsürgönyömmel a dicső eredményt mielőbb tudtára akartam adni a gróf urnak, mert mi, a mint első küldeménye Erdélyből Londonba érkezett, a vámhivatalnál azt megtekintettük és teljes jó rendben találván mindent, azonnal elrendeltük, hogy tartalma T. urnak tágos helyiségében közszemléletre kiagattassék azon felirattal, hogy ezen hus 1500 angol mért-

*) A hivatolt újságok a következők: Morning Post, Standard, Daily News, Daily Chronicle, Morning Advertiser, Grocer, Investors Guardian és a többi. Szerk.

földnyi (5 angol mértföld = 1 német mértföld) távolságról küldetett Londonba.

Pénteken (február 13-án) azután véghez ment a nagy kóstolás a Cammon-Street-Hotel tágas termeiben, mely kóstolásra London városának előkelőségei meghivattak.

Ott a gróf ur által Erdélyből kiküldött husneműek megfőzve ugyan, de hidegen tálatattak az összegyűlt vendégkoszoru elé, és vajha ön is t. gróf ur jelen lehetett volna ezen kóstolásnál, önnön szemeivel látni, és önnön füleivel hallani a lelkesedést!

Az egész küldemény egyhangu szavazattal kitünőnek (perfect) mondatott; a ludak, pulykák és csirkék pedig a jegyzőkönyvben „pompás” (splendid) elnevezéssel lettek kitüntetve.

Sir Antonio Brady (Baronet) elnökölt ezen meeting alkalmával; — a megjelent notabilitások sorának vége hossza nem volt.

Folyó hó 19-ére új meeting megtartása határozatott el, a londoni újságok vetélkednek a szerencsekívánatokban.

Ugy állunk, t. gróf ur, hogy ha Isten megsegít leg-rövidebb idő alatt vagy egy millió forintot kezéhez fog kapni a gróf, magyarországi működéseire stb.“

Ezeket a t. szerkesztőséggel közölve, van szerencsém megjegyezni, hogy az általam a múlt évben berendezett és Kolozsvártt működő ausztráliai mintájú hus légmentesítő és szelencéző intézet, iparkodásaim fentebb érintett ágával nem azonos.

Gróf Pongrácz István. *)

EGYVELEG.

*) Lapunk mai számának mellékletét Csiky Imre ismert helybeli cég magárjegyzékét ajánljuk t. olvasóink szives figyelmébe.

* Szőlő és alma épen tartásának egy új módjáról tesz említést Babo, mely mód állítólag sokkal jobb, mint a híres francia mód, mely szerint az ágak a gyümölcs-csel szénporvizbe állítatnak. A feltaláló Currie Gottlieb Ulmból Würtenbergben. Nevezett Babonak e napokban Sylvani és Trollinger szőlőt mutatott be, melyek zöld kocsányaikon tökéletesen azon kinézéssel bírtak, mint ha épen szüretkor vágattak volna le. Az épen tartás ezen módja minden vegyszerek segítségével nélkül történik. Currienak Ulmban e célra épített külön háza van, melyben máris 1000 mázsa szőlő és egyéb üde gyümölcs készletet tart. Állítása szerint a zöld levelek is teljesen épen maradván, igen jól veszik ki magukat a gyü-

mölcs mellett. Currie módját titokban tartja, s társ vállalkozót keres találmányának értékesíthetése céljából. (B. L.)

* A vizsgák a kolozs-monostori m. kir. gazd. tanintézetben a téli félév befejezésével mártius 16-án vendik kezdetüket és ugyanazon hó 28-ára bevégeződnek, a részletes sorrendet lapunk közelebbi száma fogja hozni.

* Sajtó hiba igazítás. Lapunk közelmúlt 8. számának 63. lapján a második hasáb 7. sorában felülről „kedvező szavakkal” áll „következő szavakkal” helyett.

* A szőlő tetű ügyében. A „Földmívelési érdekeink” a következő hirt hozza: „Phylloxera nincs Magyarországon. Már múlt számaink egyikében kijelentettük, miszerint az „Alföld” azon híre, hogy a Phylloxera Magyarországon többhelyütt mutatkozott volna, alaptalan. Miután — valószínűleg az „Alföld” említett közleménye nyomán — a „Gazdasági lapok” 7-dik és az „Erdélyi gazda” 6-dik száma e hirt reprodukálják, szükségesnek tartjuk újból kijelenteni, hogy a Phylloxera Magyarországon mindeddig sehol sem mutatkozott, s felkérjük mindazon lapokat, melyek ama tévhirt hozták, hogy azt helyreigazítani sziveskedjenek, miután hasonló hírek terjedése szőlővessző kivitelnünk kellemetlen és mi által sem indokolt megszorítását eredményezhetné.”

* Új szakmüvek. Megjelent és szerkesztőségünkhez beküldetett: „A magyar birodalom gazd. viszonyainak statisztikai táblázata vonatkozással több külföldi párhuzamos adataira; szerkeszti s kiadja Major Pál.” A terjedelmes táblázat pontos és kimerítő adatai nagyon érdekes képét mutatják hazánk és a külföld gazdasági viszonyainak. — „Gazd. cselédjeink állandósításáról. Tanulmány, írta Kenessey Kálmán.” E nagybecsű értekezést a t. szerző az orsz. magyar gazd. egyesület jószágrendezési szakosztályának f. évi. január 13-án tartott ülésén adta elő. Mielőtt e tárgyhöz hozzászólva a jelzett munkát érdeméhez képest ismertetnénk, be akarjuk várni a szakosztály közelebbi ülését, melyen tárgyalás alá fog kerülni Kenessey tanulmánya.

— Személyi hírek. Kodolányi Antala kolozs-monostori gazdasági tanintézet vezetésétől saját kérelmére a király ő felsége által legmagasb megelégedésének kifejezése mellett felmentetvén, helyébe Lakner József a debreczeni gazdasági felsőbb tanintézet tanára nevezetett ki (F. É.)

* „Vignoble” czim alatt folyó újévtől kezdődőleg egy francia szőlészeti folyóirat indult meg a jeles Mas és Pulli-át urak szerkesztése alatt. Havonként egy füzet jelenik meg 4 színezett képpel, és magyarázó szöveggel, mely az ismertebb bor- és csemege szőlők történetét, mívelését és leírását fogja tartalmazni; hat év alatt a munka be lesz fejezve, előfizetési ár évenként póstabéren kívül 30 frank. Ajánljuk az értékes folyóiratot olvasóink szives figyelmébe.

(sz.) A cserebogár kiirtásának egy legújabb egyszerű módjáról értesül a „Prakt. Landwirth.” Nevezett lap tudósítója az eljárást következőképp írja le: Az alkonyi órákban alkalmas helyeken (fák között) régi hordókat állítatnak fel, melyek felső feneke nyitott és belseje folyó szurokkal vagy kátránnyal van bekenve. A hordóba égő éji lámpát helyeznek s ezt védő rostélyllyal látom el, hogy a berepülő cserepoga-

*) Mióta M. Gróf Pongrácz István ur ezen örvendetes tudósítását vettük, az újabb febr. 19-iki londoni meeting eredménye is tudunkra adatott egy távsürgöny útján, mely a „dicső siker” (glorious success) constatálása mellett erdélyi gazd. egyletünket is, mint melynek működési területéről a beküldött husok származnak, őszinte szerencsekívánatokkal üdvözli.

Szerk.